

ANGLIA ÉS A KONTINENS

ELŐJÁRÓBAN KÖZISMERT tényeket kell ismételni, mert a világpolitikai események hullámzásában e tények gyakran elhomályosulnak; csak a nap eseményeit látjuk, eredetük nem egyszer elvész a szemünk elől.

A világháború vége új hatalmi helyzetet teremtett Európában, melynek megmerevítése a győztes hatalmak érdeke, megmásítása a vesztesek egyetlen törekvése volt. Az elmúlt tizenöt esztendőnek válasza a francia „statizmus“-ra, a békeparancsok másíthatatlan fenntartásának elméletére: a német nemzeti szocializmus kialakulása, majd a Harmadik Birodalom megvalósulása volt. Hitler Németországa, előtérbe tolva a német egyenjogúság problémáját és a világ elé tárva a német nemzeti és faji gondolat követelményeit, természetes védekezésre szorította a „statikus“ Franciaországot, mely ma, 1934 nyarán, nagy erőfeszítéssel szilárdítja meg azt a Párizsra koncentrált világpolitikai szerkezetet, melynek egyetlen célja a tizenöt év előtt létrehívott szerződéseknek lehetőleg változatlan fenntartása. Itt tartunk ma; ami szemünk előtt részletekben lejátszódik, nem egyéb, mint csatározás e nagy stratégiai terv keretében.

Mindenki előtt, aki némi gonddal figyeli a külpolitika eseményeit, világos, hogy a Harmadik Birodalom beköszöntése óta Párizs módszeres és tüzetes munkával szedi rendbe összes európai kapcsolatait. A kisantant megszilárdítása, a Balkán-paktum megteremtése és a — Barthou londoni látogatását nyomon követő — legújabb keleti paktum terve lényegileg nem szolgálnak más célt, mint az egyenjogúságra törekvő, ellenállhatatlanul felfegyverkező és nemzeti eszméjében megújult Németország hatalmi elszigetelését.

Amíg Franciaország a Népszövetséget a status quo hathatós védelmi eszközének tekinthette, amíg a leszerelési értekezlettől a fegyverkezési egyenlőtlenség fenntartását remélte, addig beérhette a rendelkezésére álló világpolitikai eszközökkel. Mihelyt azonban Németország új utakra tért, a leszerelési értekezletet elhagyta és Genf meddősege nyilvánvalóvá vált, a Quai d'Orsay új szerkezet megteremtését tűzte ki céljául. A négyhatalmi megegyezés nem váltotta valóra a hozzáfűzött reményeket; Franciaország különben is az első perctől fogva szabotálta. A békeszerződések eszmeköréből kinőtt Népszövetség azonnal háttérbe szorult; a kontinentális nagypolitika homlokterében Franciaország hatalmas szövetségi rendszere áll, mely Moszkvá-

tói Ankaráig, Bukaresttől Bruxelles-ig körülövezi Európa szívet s ezzel elsőrendű jelentőségűvé válik a magyar nemzet sorsának tekintetében is.

A négy kontinentális nagyhatalom közül eddig kettőről volt csak szó; nem érintettük Anglia és Olaszország állásfoglalását ehhez az új helyzethez, melyben új eszközök érvényesülnek egy új hatalmi rend érdekében.

A francia „statizmus“ elve és a német egyenjogúsági törekvés között — mintegy a mérleg nyelveként — helyezkedik el Anglia és Olaszország külpolitikája, melynek messzemenő azonosságát olasz részről éppen a legutóbbi napokban állapította meg kitűnő tanulmányában Dino Grandi.¹ Nem férhet hozzá kétség, hogy a londoni nagykövet hivatott interpretátora Mussolini külpolitikájának, s ha éppen most, a velencei találkozó után, szükségét látja annak, hogy egészen szokatlan nyomatékkai utaljon Ausztria függetlenségére, mint az olasz poütika egyik alaptételére, és megállapítsa, hogy Itália, Angliával együtt és mindenkor törhetetlenül mellette, az európai hatalmi egyensúly, a jogok, de egyben a méltányosság védelmezője is, akkor ebben annak igazolását kell látnunk, hogy Anglia világpolitikai súlya újból megnövekedett s a kontinens sorsának alakulása ismét döntő hatással lehet. Sem a Népszövetség, sem a tavaly bizonyos várakozásokat keltett négyhatalmi egyezmény, sem Franciaország szövetségi hálózata nem fognak a világpolitikai érintkezés hathatós eszközeinek bizonyulni, ha Anglia ellenkezésével találkoznak. Ha tehát világosan akarunk látni Európa sorsában, a Dunavölgye bonyolult kérdéseiben, vagyis a magunk helyzetében, helyes lesz szemügyre venni az angol közfelfogás azon elemeit, melyek a Birodalom külpolitikájára hatással lehetnek.

Ez elemek közt első helyen áll Anglia viszonya Franciaországhoz. Bethlen István gróf július elsejei nagy külpolitikai körképében² bizonyos ellentétet állított fel a „régii egyensúlypolitika“ és a „népszövetségi gondolat politikája“ közt s annak az aggodalmának adott kifejezést, hogy Anglia Franciaország által elcsábíthatja magát az utóbbi-tól s az első felé hajolhat. Úgy látta Bethlen gróf, hogy Anglia most már nem térhet ki a döntés elől: tovább is passzivitásban marad-e a kontinentális-nemzetközi politikát illetően, vagy latba vetve egész politikai, gazdasági és morális súlyát, a békeszerződések fokozatos átalakítása mellett foglal-e állást. Más szóval ez az alternatíva azt jelenti: Franciaország oldalán marad-e törhetetlenül az angol külpolitika, vagy pedig — bizonyos mértékben elszakadva Párizstól — a maga útjait keresi-e az európai kérdésben?

Ha a jelek nem csalnak, Anglia még nem látja elérkezettnek a percet, hogy az alternatívát ilyen élesen vesse fel önmaga előtt. Nem látja elérkezettnek, mert a kontinentális helyzetet sokkal homályosabbnak, kaotikusabbnak, bizonytalanabbnak érzi, semhogy érdekelt-

¹ Foreign Affairs, New-York, 1934 július, 553 L.: „*The Foreign Policy of the Duce*“

² Magyarország nemzetközi helyzete Európában Barthou utazása után. Pesti Napló, 1934 VII. I.

séget, kötelezettséget vagy csak feladatot is vállalna a kontinensen. Franciaországhoz olyan erős kötelékek fűzik, melyeknek hamaros felbomlását várni hiú képzelődés volna. Az angol-francia viszony egyik legkiválóbb angol ismerője ezt írja e kérdésről:

„A helyzet vizsgálatának abból a meggyőződésből kell kiindulnia, hogy Nagy-Britannia minden cselekvése szükségszerűen a Franciaországgal való együttműködésen fog felépülni. Axiómaként kell ezt elfogadni, bár meg kell még határozni, milyen legyen a mértéke és terjedelme ennek a kooperációnak. Nyilvánvalóan nem férhet hozzá kétség, hogy Nagy-Britannia semmiképp sem találhatja magát Franciaországgal ellentétes táborban s hogy a semlegesség sem jelenthet számára érdeket.“¹

Egy hang ez csupán, melyhez az adalékok egész sorát idézhetnénk. R. B. Mowat, a bristoli egyetem jelesnevű történésze, „tizenöt év francia politikájának“ panorámáját rajzolva meg, úgy látja, hogy a két nagy nyugati nemzetet ezek az elemek kovácsolják össze: a földrajzi érintkezés, demokratikus intézményeik, területi törekvések hiánya, mentességük mindennemű faji gógtól, a nyugati civilizáció nemzetközi műveltségének tisztelete.²

Ugylátszik tehát, hogy Anglia a közelebbi jövőben sem elszakadni nem fog Franciaországtól, sem szembefordulni vele. Ellenben a leggondosabb figyelemmel kíséri majd a kontinentális politika alakulását s igyekezni fog — tőle telhetően — a helyzetet odáig érlelni, hogy akarata és befolyása érvényesüljön, anélkül persze, hogy közvetlen kötelezettségeket kellene vállalnia.

Anglia sem elszigetelődni nem kíván, sem újabb szövetségi politikára nem látszik hajlamosnak. Ami az angol ízlésnek és meggyőződésnek legjobban felel meg, az valamely európai egyensúlypolitika megteremtése, magának a Brit Birodalomnak közveden részvétele nélkül.

Szövetségi politikára több okból nem szánhatja el magát a szigetország. Szüntelen abban a veszedelemben forogna, hogy belekeveredik a kontinens izzó küzdelmeibe, elszakadna az amerikai Egyesült Államoktól s még inkább a domíniumoktól. A legsúlyosabban esik ez az utolsó érv a latba. Van hang, mely a brit külpolitika és főként kontinentális politika kérdéseit olyan jelentőségeknek érzi, hogy azok áttekintésére és rendezésére Birodalmi Konferenciának összehívását tartaná szükségesnek.³ Egészen hasonló az az alternatíva, melyet Alfred Zimmern állít fel a *Contemporary Review*-ban:⁴ a hasznavehetetlen szövetségi politikával szemben áll egy általános nemzetközi szerződés megteremtése. E szerződés a fegyverkezés ellenőrzését és korlátozását jelentené, az összes szükséges garanciák-

¹ H. G. Daniels, a Times párizsi szerkesztője „*Apris Génévé*“ c. cikkében, a *Nouvelle Revue de Hongrie* júliusi számában.

² »*Quinze années de politique française*“ L'Esprit International, 1934 július, 388 és kk. 11.

³ A birodalmi politika problémáit művelő kiváló „The Round Table“ c. folyóirat „*Isolution, Alliance or Kellogg Pact*“ c. cikkének (1934 június, 470. és kk. 11.) javaslata ez; ennek a tanulmánynak egyébiránt is hasznos felvilágosításokat köszön jelen cikk szerzője.

⁴ 1934 június „*Europe and Ourselves*“ 657. 1.

kai. Látnivaló, hogy ez a terv a népszövetségi eszmekor megújulását célozza, egész hasonlóan Bethlen gróf alternatívájához. Valóban, Anglia nem fogja feladni a népszövetségi gondolat újjáélesztésének reményét, hiszen olyan magvat lát benne, melyet — minden kezdeti csalódás ellenére — ápolni kell, mint a nemzetek együttműködésének egyetlen lehető formáját.

Ezen a ponton válik el talán legélesebben a francia iskola az angoltól. Míg Franciaország számára a Népszövetség sohasem jelentett egyebet, mint a békeszerződések védőeszközét, a győztes hatalmak statikus berendezkedését a győzelem kiaknázására, a francia „biztonság“ garanciáját, — addig Anglia mindenkor a népszövetségi eszme olyan interpretációja felé hajlott, melyben jog és méltányosság, idealizmus és gyakorlati célok szolgálata szerencsésen elegyedtek volna. Anglia sohasem bízott benne, hogy a nemzeteket kényszerítő eszközökkel hathatósan sikerül majd nemzetközi együttműködésre bírni. Genfinek londoni értelmezése szabad nemzetek egyenjogúságon nyugvó és bizalomból táplálkozó érintkezését jelentette.

A perc nem egészen kedvező a Népszövetség angol szellemű újjáépítésére. A Harmadik Birodalom eseményei — nyugati felfogás szerint — nemcsak a türelmetlenségnek és az izgalomnak, hanem (mint a legutóbbi hetek alakulásai mutatták) a bizonytalanságnak atmoszféráját terjesztik a kontinentális Európában. Mindez az angol irányú népszövetségi munka ellenlábas, bár korántsem jelenti még a háborút. Ebben a széttépett Európában a Brit Birodalom nem fog aktív külpolitikára vállalkozni; ügyelni fog rá, hogy a hatalmi viszonyokban olyan eltolódások el ne következzenek, melyek saját biztonságát vagy — ami ezzel egyértelmű — az európai békét veszélyeztetnék; Olaszországgal együtt híve lesz a békeszerződések „dinamikus“ magyarázatának, anélkül hogy a revízióért maga egyhamar síkra szállna; vigyázni fog rá, hogy Franciaország szövetségi szervezete ne merevedjék meg egy katonai-rendőri sáncrendszerben; — szóval figyelni fog és mérsékelni, anélkül hogy tizenöt éves passzivitásából még egy ideig kilépne.

Magyarország számára ebben a perspektívában lehangoló elemek is vannak, de egyben vigasztalók is. Lehangoló, hogy Angliától nem várhatjuk hamarosan a Dunavölgye legégetőbb kérdéseinek hagyományokon és igazságon nyugvó revideálását. Megnyugtató és vigasztaló ellenben az, hogy a nyers erőn és a hatalom birtoklásán alapuló szervezkedés szüntelenül szemben találja magát a nagy angol közvélemény ellenőrzésével. Bármily hitelenné tettek is bennünket az elmúlt évtizedek a nemzetközi életben érvényesülő idealisztikus elemekkel szemben, bármennyire utópiának érezzük is az igazság és a méltányosság érvényesülését, mégsem marad más reményünk, mint a népszövetségi szellem megújulásának és megtisztulásának reménye. A Brit Birodalom külpolitikája és az angol közvélemény alapiránya is ezt a távlati képet tárják elénk.